

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งในการบริหาร
วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์

Factors Influencing the Strength of Community
Enterprises Management in Surin Province

พีระศักดิ์ วรรณัตร์*

Peerasak Worrachat

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Asst. Prof., Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Mahasarakham
University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ และเพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นการวิจัยผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ แบบสอบถาม ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้างและแบบบันทึกการสังเกต ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือผู้ปฏิบัติงานและมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพในวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ประชาชนที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชนจำนวน 672 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage random sampling) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ประชาชนที่ประกอบวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วจำนวน 35 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษา พบว่า 1) ลักษณะการบริหารงานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนโยบายของรัฐบาลอำนวยความสะดวกด้านเงินทุนและช่องทางการจัดจำหน่าย ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ที่ผสมผสานกับการพาพึ่งตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมพัฒนาและต่อยอดภูมิปัญญามีกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ เสริมสร้างภาวะผู้นำในการประกอบการและสร้างผู้นำรุ่นใหม่สืบทอดต่อกัน การดำเนินธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค สังคม และสิ่งแวดล้อม ยึดธรรมภิบาลในการดำเนินงานร่วมกันใช้ความได้เปรียบเชิงพื้นที่และวัฒนธรรมนำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ ขยายเครือข่ายพันธมิตรทางการค้าและการผลิต เพื่อการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม 2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ ทั้ง 12 ด้านมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูง ($\bar{X} = 4.04$) ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยในระดับสูง โดยปัจจัยด้านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.15$) ส่วนปัจจัยด้านนโยบายของรัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.94$) และตัวแปรทุกตัวส่งผลต่อความเข้มแข็งในระดับสูง ปัจจัย

ทั้ง 12 ด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันอยู่ระหว่าง 0.53 - 0.84 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์กับตัวแปรเกณฑ์มีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสามารถอธิบายการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ได้ร้อยละ 76.90 ($R^2 = .769$) ที่ระดับความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 0.262 3) ข้อเสนอแนะในการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ ด้านการตลาด พบว่า ควรส่งเสริมให้ผลิตสินค้าตรงกับความต้องการของตลาด โดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภค ก่อนที่จะลงมือประกอบการหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ ราคาจะต้องไม่เกินความเป็นจริง หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการตลาด ส่งเสริมให้กลุ่มมีความสามารถในการจัดทำบัญชีรายรับ ในส่วนของผลิตภัณฑ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ การแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ สร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์พัฒนาการติดต่อสื่อสารและสร้างเครือข่ายในระบบวิสาหกิจชุมชนให้ครบวงจร

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน, ความเข้มแข็ง, ปัจจัยที่ส่งผล, การบริหาร, สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

Abstract

This research aimed 1) to study on the management characteristics of the community enterprises in Surin province; 2) to study on the factors affecting on strength of the community enterprises in Surin province; and, 3) to study on suggestions for strength forming in the community enterprises in Surin province. This research was mixed between qualitative and quantitative research by the data was gathered from the group of community enterprises' entrepreneurs in Surin province. The instrument used in the quantitative research was the questionnaire while the qualitative research used the semi-structure interview form and record of observation. Populations of this research were the operators and those associated in the community enterprises occupation in Surin provincial area. The group of samples in the quantitative research was 672 entrepreneurs of community enterprises selected from the multistage random sampling method, while the group of samples for the qualitative research was the 35 listed entrepreneurs of community enterprises. Data were analyzed by the values of Pearson's correlation coefficient and the multiple regression analysis.

It was found from the results of the study that 1) the management characteristics of community enterprises in Surin province, local administration organization and the government policy had facilitated for the capital cost benefits and channels of distribution. Mostly, attention was paid to the wisdom and creativeness together with self-sufficiency economic philosophy in order to select the suitable technologies development and top up the intellectual properties. It required having the process to form confidence on standard and quality of product, to enhance the leadership in the enterprising business and to from up the young leaders. Business running with responsibility toward consumers, social and environment with the holding and conform to the principle of good governance for the cooperation to gain the area competitiveness. Moreover,

cultures would lead toward the unique outcomes, expanding the trade, and the production networks in strength forming for the society. 2) Factors affected the strength of enterprises in Surin province from all 12 aspects, they had the rather high average by the factor of self-sufficiency economics concept had the top score with the least value on government policy. All variables can affect on strength at high level. All 12 factors had the positive relationship with strength of community enterprise by the Pearson's coefficient correlation values were between 0.53 - 0.84 at the statistical significance level of 0.01. The testing results on the relationship between prediction variables and the criteria variables had the linear relationship at the statistical significance level of 0.01. It can explain on the strength of community enterprises cooperation in Surin province at 76.90 percent ($R^2 = .769$) and at the level of predictive standard deviation of ± 0.262 . 3) Suggestions to form strength for the community enterprises in Surin province; on the marketing aspect, it was found to support on the production of goods to serve right to the needs of the market. The importance must be paid on the consumer behaviors and consumption trends. Before starting on the business or product development, the price must not exceed the reality. Both the public and private units shall join in marketing promotion and promote the group to be able to make the paid and received accounts. On the part of production design was to seek for the public unit coordination and products standardization, communication development and forming the complete networks in the community enterprise system.

Keywords: Community enterprise, Strength, Influencing factor, Administration, Correlation coefficient,

บทนำ

การพัฒนาชุมชนไทยในอดีตมักพบว่า ภาครัฐต้องผลักดันนโยบายและทรัพยากร ตั้งแต่ทิศทางการพัฒนา วิธีการทำงาน ความรู้ การบริหารจัดการ ฯลฯ เข้าไปสู่ชุมชนในลักษณะของการพัฒนาจากบนลงล่าง ทำให้มีอาจตอบสนองต่อความต้องการและความจำเป็นที่แท้จริงของชุมชนได้ และเป็นไปอย่างสูญเปล่า ผู้ที่สามารถตอบได้ดีที่สุดว่าชุมชนมีปัญหาหรือมีความต้องการอะไรก็คือคนในชุมชน (ครรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 1) การสร้างภูมิคุ้มกันให้คนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย จึงเป็นอีกทางเลือกในการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ในขณะที่เดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าบางเรื่องได้ถูกนำมาใช้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น สร้างความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองและยังคงรักษาเอกลักษณ์ที่ภาคภูมิใจรวมทั้งวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ นอกจากจะแสดงเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างหนึ่งแล้วยังเป็นตัวชี้วัดความเจริญและพัฒนาการของคนในชาติ บันดาลความผาสุก สงบร่มเย็น ไม่ระส่ำระสาย มีความเป็นอิสระ สามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ (จักรพันธ์ โสมเกษตริณ, 2551, หน้า 1) การปรับตัวเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของบุคคลชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาชีวิต และได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน (กนกพร ฉิมพลี, 2555, หน้า 1) ศักยภาพและภูมิปัญญาที่สั่งสมมาเปรียบเสมือนฐานรากในการพัฒนาตนเอง ให้เกิดความเอื้ออาทรผูกพันรักใคร่สามัคคี ช่วยเหลือแบ่งปัน สามารถควบคุมและจัดการปัญหาท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ สร้างเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง และพร้อมรับการปรับตัวให้เข้ากับการพัฒนาภายนอกได้ (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามพิทยาพงศ์, 2540, หน้า 8 – 10)

เป้าหมายหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนหนึ่งอยู่ที่การสร้างคุณภาพในการดำรงชีวิต (living standard) ของประชาชน การกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรม (equity distribution of development benefits) และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (sustainability) (Fitzgerald and Leigh, 2002, p. 224) แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจด้วยการกำหนดนโยบายการส่งเสริมการลงทุน การประกอบอาชีพและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนอย่างเป็นระบบมีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีทักษะฝีมือที่จำเป็นในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับชุมชน ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนกลุ่มผู้ด้อยโอกาสมีทักษะ

ที่เพียงพอในการประกอบอาชีพดูแลตนเองได้ตามอัตภาพ พึ่งพาตนเองได้ การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ชุมชน รวมกลุ่มในแก้ไขปัญหาด้วยตนเองสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ให้เกิดการพึ่งพาตนเองเป็นไปตามหลักการแนวคิดวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการผลิตของคนไทยในชนบทในอดีตที่มีการผลิตเพื่อยังชีพหรือเพื่อกินเพื่อใช้เองและเพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในสังคมสร้างอาชีพ รายได้ นำมาซึ่งการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว ชุมชน ตลอดจนภาพรวมของประเทศ และพัฒนาสู่รูปแบบวิสาหกิจชุมชนในระยะยาว (เสรี พงศ์พิศ, 2548, หน้า 35) ประกอบกับมียุทธศาสตร์ชาติที่สนับสนุนการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ให้เติบโตอย่างสมดุลตามศักยภาพของพื้นที่ และเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่สนับสนุนการเติบโตของวิสาหกิจชุมชนอีกทางหนึ่ง (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2554, หน้า บ-8)

ผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ดังกล่าว พบว่า การบริหารจัดการ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต รวมถึงการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงเครือข่าย สามารถดำเนินธุรกิจได้โดยใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรมและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับสาขาธุรกิจและระดับผู้ประกอบการ และมุ่งสนับสนุนตามระยะการเติบโตของธุรกิจ ส่งผลให้เกิดการให้คำปรึกษาแนะนำเชิงลึกด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงอาจถือเป็นความสำเร็จในระดับหนึ่งที่ต้องรู้ในด้านการออกแบบ การสร้างแรงจูงใจ ตลอดจนการหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้ตอบโจทย์ความต้องการตลาดเพื่อเสริมสร้างให้ผู้ประกอบการมีความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่สูงขึ้น และสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล ส่งเสริมการสร้างความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มอาชีพต่างๆ ก่อให้เกิดวงจรการผลิตและการบริโภคที่หมุนเวียนกันภายในชุมชน และพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น นอกจากนี้ ประชาชนได้มีประสบการณ์ในการเรียนรู้ร่วมกันที่จะคิดและแก้ไขปัญหาของตนเองในระยะยาว (มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, 2547, หน้า 5)

การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการและพึ่งพาตนเองได้นั้น ควรกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาให้ครอบคลุมในทุกๆ ด้านอย่างเพียงพอและสมดุลกัน ด้วยการสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นด้วยความจริงใจ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิดและได้ฝึกฝนจนมีความสามารถเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ จึงจะก่อให้เกิดการพัฒนาความเจริญเติบโต

ทางเศรษฐกิจทั้งในส่วนภูมิภาคและประเทศอย่างยั่งยืนต่อไป ถึงแม้ว่าจะมีปัญหาในการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่พบว่ายังขาดความชัดเจนในทิศทางการพัฒนา เนื่องจากมีปัญหาคารรวมกลุ่มกัน การสนับสนุนจากภาครัฐ การต่อรองจัดซื้อปัจจัยการผลิตและการขอสนับสนุนเงินทุน มีเพียงผู้นำและแกนนำดำเนินการของกลุ่มเป็นหลัก ขาดแผนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ชัดเจน ทำให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนดำเนินการไปได้ช้าและไม่ต่อเนื่อง ดังนั้นจึงควรมีกิจกรรมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและการพัฒนาที่ยั่งยืน (สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ, 2550, หน้า 19)

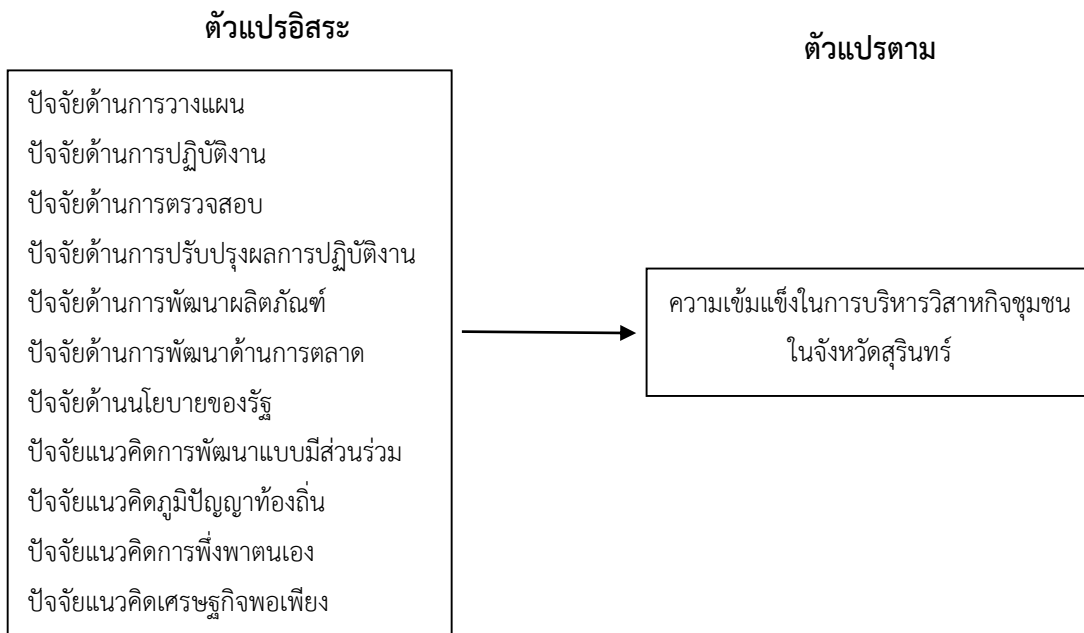
ประชาชนในจังหวัดสุรินทร์มีความแตกต่างในเชิงพหุลักษณะทางวัฒนธรรม มีรูปแบบทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานระหว่างคนไทยที่พูดภาษากลาง ภาษาอีสาน ภาษาเขมร และภาษากูย มีความหลากหลายทางชีวภาพแต่สามารถดำรงชีวิตร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยการเข้าใจอันดีและ จริ่งใจต่อกัน จึงนับว่าเป็นโอกาสในการใช้ความแตกต่างดังกล่าวสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชน การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนได้รับการพัฒนาโดยลำดับ และสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดทั้งทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ถึงแม้ว่าจะมีแนวโน้มด้านแรงงานในภาคเกษตรกรรมลดลงและหันไปประกอบอาชีพในเมืองใหญ่ และสมรสกับชาวต่างชาติมากขึ้นแต่ก็พบว่า มีโอกาสทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นและเกิดจากความเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านภายใต้กรอบประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและประเทศในอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ส่วนด้านสังคม มีประชากรอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในภูมิภาคเพิ่มขึ้น สัดส่วนการเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทเป็นเมืองมากขึ้น ช่องว่างระหว่างรายได้และวัยเพิ่มสูงขึ้น และส่งผลกระทบต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน (สุรียา จันทร์กระจ่าง, 2554, หน้า 22) สภาพการณ์ดังกล่าวจะส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารธุรกิจระดับชุมชนในระดับหนึ่ง และมีปัจจัยบางประการที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญของการแข่งขันทางธุรกิจ ดังนั้น การศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนจึงอาจเป็นคำตอบที่สามารถทำให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามนโยบายของรัฐบาลเป็นไปตามแนวทางที่คาดหวังไว้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยแสดงดังภาพต่อไปนี้

วิธีการวิจัย

1. **ขั้นตอนการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบผสมวิธี ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร แล้ววิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการวิจัยและแนวคิด ทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลการบริหารงานวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านมา วิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย ในการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจาก 10 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมืองสุรินทร์ ท่าตูม ชุมพลบุรี รัตนบุรี จอมพระ กาบเชิง เขวาสินรินทร์ ปราสาท ศีขรภูมิ และศรีณรงค์ วิเคราะห์และสังเคราะห์ถึงความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรค ผลกระทบในการดำเนินงาน ตลอดจนข้อเสนอนโยบายในการพัฒนาวิสาหกิจสู่ความเข้มแข็ง

ขั้นที่ 3 สร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบบันทึกการสังเกตสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ และพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือตามกระบวนการ โดยแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญที่ 0.60 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Pretest) และหาค่าความเที่ยงและค่าความเชื่อมั่น ซึ่งผลเฉลี่ยทั้งฉบับได้ 0.786 แบบสัมภาษณ์ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าและปรับให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย

ขั้นที่ 4 ดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่ประกอบการวิสาหกิจชุมชน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากประชาชนที่ประกอบวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนแล้วสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ

ขั้นที่ 5 นำแบบสอบถามมาดำเนินการลงรหัสและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ นำแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ผลการศึกษาตามประเด็นที่กำหนด

ขั้นที่ 6 สรุป อภิปรายผลและนำเสนอรายงานการวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1. ประชากร ในการศึกษาครั้งนี้ประชากรที่ใช้เป็นผู้ที่ปฏิบัติงานและมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพในวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ทุกอำเภอ รวมทั้งสิ้น 17 อำเภอ จำนวน 3,640 คน

2.2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คำนวณขนาดตัวอย่างตามตารางในทัศนะของ เคิร์ชชี อาร์วี และ มอร์แกน ดี ดับบลิว (Krejcie, R.V. and Morgan, D.W. อ้างถึงใน สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, 2542, หน้า 181- 182) ได้ขนาดตัวอย่าง 672 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage random sampling) ส่วนที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเลือกตัวอย่างโดยใช้วิธีการเลือกแบบลูกบอลหิมะ (snow ball) จากกลุ่มวิสาหกิจที่ดำเนินการ จำนวน 5 กลุ่ม กลุ่มละ 7 คน รวม 35 คน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการตีความ ระบุทิศทางและแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดอธิบายและโต้แย้งตีความ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามกรอบแนวคิดการวิเคราะห์ ถ้าหากข้อมูลมีลักษณะอิ่มตัวหรือ ไม่มีข้อมูลใหม่เพิ่มเติมแล้ว สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณโดยนำเสนอตารางประกอบเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละแนวคิด แล้วนำไปสู่บทสรุป

3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมานประกอบด้วย การวิเคราะห์ลักษณะการแจกแจงของตัวแปร ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ

ผลการวิจัย

1. ลักษณะการบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผลการดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลทั้งในอดีตและปัจจุบันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มนี้ค่อนข้างมาก มีปัจจัยบวกอีกประการหนึ่ง คือ การแบ่งกลุ่มจังหวัดตามศักยภาพการผลิตเพื่อรองรับการพัฒนาประเทศในอนาคต ตามยุทธศาสตร์การนำประเทศไทย 4.0 ส่งผลให้มีศักยภาพการแข่งขันเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานจากสหภาพยุโรป แต่มีอุปสรรคที่กระทบต่อผลผลิต คือ ยังขาดแคลนปุ๋ยอินทรีย์ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ บริษัทเอกชนมีบทบาทในการส่งเสริมการผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่ โดยมีตลาดที่อยู่ในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกา มีเครือข่ายการผลิตที่ให้ความรู้และส่งเสริมทางการตลาดกันอย่างเป็นรูปธรรม สร้างมูลค่าเพิ่มได้เป็นอย่างดี และมีหลายกลุ่มสินค้าที่พยายามพัฒนาไปสู่ระดับห้าดาว

กลุ่มหัตถกรรมและสิ่งทอ มีจุดแข็งของกลุ่มคือความละเอียด งามงาม ด้วยฝีมือการถักทอที่ประณีต หลากหลายรูปแบบและสีสัน มีระบบการจัดจำหน่ายหลายช่องทาง ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย

กลุ่มวิสาหกิจศิลปกรรม เป็นกลุ่มที่มีความชำนาญในการช่างฝีมือ มีความประณีตและพิถีพิถันในการผลิต พบว่า มีอุปสรรคที่มีวัสดุประเภทอื่นทดแทนกันได้และมีราคาถูกและหาได้ง่ายกว่า ประกอบกับคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจและไม่มีความอดทนพอกับการประกอบอาชีพช่างฝีมือเหล่านี้ ในขณะที่บางกลุ่มประสบด้านวัตถุดิบส่งผลกระทบต่อราคา และค่าขนส่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจึงมีราคาค่อนข้างสูง

กลุ่มหัตถกรรมเครื่องประดับเงิน มีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคและมีศักยภาพการแข่งขันกับสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมทั้งในและต่างประเทศที่เข้ามามีส่วนแบ่งในตลาดเครื่องประดับ เยาวชนรุ่นใหม่ให้ความสนใจในการเลือกใช้เครื่องเงินโบราณที่มีความละเอียดและประณีตลดน้อยลง และหันมาให้ความสนใจกับกระแสนิยมแฟชั่นเครื่องประดับที่มีรูปแบบ สีสัน และลวดลายอื่นแทน วิกฤติและข้อจำกัดตั้งที่กล่าวมา ทำให้จำนวนและขนาดของกลุ่มมีจำนวนลดลง ต้องปรับตัวพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์อื่นๆ ตามสมัยนิยมและราคาเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในที่สุด

กลุ่มวิสาหกิจประเภทเฟอร์นิเจอร์ไม้ ได้สร้างรายได้และชื่อเสียงในระดับผลิตภัณฑ์โอท็อป 5 ดาว ถึงแม้ว่าสภาพการณ์ในปัจจุบันจะมีข้อจำกัดด้านวัตถุดิบ และจำนวนของช่างฝีมือลดลง แต่ก็มีผู้ทางการตลาดที่แจ่มใส เนื่องจากข้อได้เปรียบด้านความคงทนและราคาไม่สูง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนประเภทอื่นๆ อาทิ กองทุนเงินกู้เพื่อสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชน เป็นอีกช่องทางในการสนับสนุนนโยบายวิสาหกิจชุมชนของรัฐบาล ที่พยายามผลักดันลงมาสู่รากหญ้า เพื่อฟื้นฟูการผลิตและการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนตามนโยบายของรัฐบาล ส่งผลให้กลุ่มวิสาหกิจมีความคล่องตัวและสามารถใช้บริการกองทุนได้เต็มที่ สร้างรายได้สู่ประชาชน ทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ซึ่งรายได้ของบริษัทมาจากส่วนแบ่งของรายได้ที่เพิ่มขึ้นของชุมชนที่ไปช่วยเหลือ ไม่มีการปันผลให้ผู้ถือหุ้น เงินของบริษัท จะเอาไปช่วยเหลือสังคมและชุมชน

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ วิเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณ จากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 672 คน พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรสแล้ว จบการศึกษามัธยมศึกษา ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร มีรายได้ต่ำกว่า 9,000 บาท กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนด้านเกษตรมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มวิสาหกิจอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม และน้อยที่สุดคือ กลุ่มวิสาหกิจศิลปกรรม โดยเพศชายมีระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่ม มากที่สุดคือ 2 – 5 ปี ส่วนเพศหญิงมีระยะเวลาที่เป็นสมาชิกกลุ่มมากที่สุดเป็นระยะเวลาน้อยกว่า 2 ปี ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์โดยรวมทั้ง 12 ปัจจัย ได้แก่ ได้แก่ ปัจจัยด้านการวางแผน ปัจจัยด้านการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านการตรวจสอบ ปัจจัยด้านการปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน ปัจจัยด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปัจจัยด้านการพัฒนาด้านการตลาด ปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ ปัจจัยแนวความคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ปัจจัยแนวความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจัยแนวความคิดพึ่งพาตนเอง ปัจจัยแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยแนวความคิดสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 4.04$) เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.15$) รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการตรวจสอบ ($\bar{X} = 4.12$) ส่วนปัจจัยด้านนโยบายของรัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.94$)

ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ปัจจัยทั้ง 12 ปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในระดับสูง และมีลักษณะความสัมพันธ์ทางบวกโดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง 0.53 – 0.84 ผลการศึกษาตัวแปรในการพยากรณ์การดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ทั้ง 12 ตัว มีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยตัวแปรทั้งหมดมีความสามารถพยากรณ์ การดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนได้ร้อยละ 76.90 ($R^2 = 0.769$) มีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์เท่ากับ ± 0.262

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด มีดังนี้

3.1. ด้านการตลาด ผู้ประกอบการจะต้องเปลี่ยนวิธีการผลิต จากการผลิต นำการตลาดมาเป็นการตลาดนำการผลิต ด้วยการศึกษาค้นคว้าความต้องการของตลาดก่อน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรจะมีบทบาทด้านนี้เพิ่มมากขึ้น สร้างความร่วมมือเชิงบูรณาการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนสามารถนำสินค้าของตนมาแสดงได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และเข้ามามีบทบาทในการเป็นตัวกลางระหว่างวิสาหกิจชุมชนกับผู้บริโภคเพิ่มมากขึ้น สำหรับโอกาสทางการตลาด พบว่า จุดแข็งคือ ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ และภาวะความเป็นผู้นำของกลุ่ม จุดอ่อนคือ อุปสรรคขาดความทันสมัย และขาดด้านส่วนแบ่งตลาด โอกาสคือ กระแสนิยมในการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุธรรมชาติ จำนวนคู่แข่งยังมีไม่มากและจำนวนลูกค้ามีมาก และอุปสรรคคือ การยอมรับของประชากรยังมีน้อย ขาดการรับรองมาตรฐานสินค้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและรายได้ของประชากรยังอยู่ในระดับต่ำ

3.2. ด้านระบบบัญชีและการเงิน ควรกำหนดระเบียบเรื่องการทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชน และมีการตรวจบัญชีจากภาครัฐอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถบริหารงานการเงินได้ตามความเป็นจริง เพื่อให้สามารถคำนวณรายรับ - รายจ่าย และต้นทุนการผลิตที่แท้จริงได้ต่อไป

3.3 ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ หน่วยงานภาครัฐ จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหรือสื่อกลางระหว่างวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่กับสถาบันการศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน โดยให้นักศึกษาเข้าไปฝึกประสบการณ์ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและมีคณาจารย์เข้าไปสนับสนุน

3.4. ด้านการผลิต รัฐจะต้องสนับสนุนการใช้วัตถุดิบที่ในท้องถิ่น พัฒนาความรู้ความเข้าใจด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในระบบนิเวศวิทยา การพัฒนาฝีมือแรงงาน สนับสนุนวิสาหกิจชุมชนให้พัฒนาตนเองไปสู่การได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่างๆ ด้วยการให้ความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาด้านต่างๆ

3.5. ด้านการติดต่อสื่อสาร ภาครัฐจะต้องเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการในการกระตุ้น การสร้าง แรงจูงใจ การจัดอบรมด้านภาษา และการประสานงานกับสถาบันการศึกษาต่างๆ ประกอบกับการประชาสัมพันธ์ช่องทางการจำหน่ายสินค้าในลักษณะสากล เพื่อสร้างโอกาสให้กลุ่มวิสาหกิจต่างๆ สามารถสื่อสารผ่านช่องทางนวัตกรรมยุคใหม่ได้

3.6. ด้านต้นทุนการผลิต ผู้บริหารวิสาหกิจชุมชนจะต้องเปลี่ยนวิธีการจ่ายค่าแรงจากการจ่าย ค่าแรงเป็นรายวันเปลี่ยนมาจ่ายค่าแรงสมาชิกผู้ผลิตสินค้าเป็นรายชิ้น พิจารณาถึงศักยภาพในการดำเนินวิสาหกิจชุมชนตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามลักษณะทุน 4 มิติ ได้แก่ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคมและทุนธรรมชาติ โดยพบว่า ทุนกายภาพเป็นมิติที่วิสาหกิจชุมชนมีความสำคัญต่อความเข้มแข็งมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ทุนธรรมชาติ ทุนทางสังคม และ ทุนมนุษย์ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. ลักษณะการบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ส่วนใหญ่นำเอาภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของแต่ละพื้นที่มาพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยการรวมกลุ่มผู้ที่มีฝีมือและทักษะในการทำงานแต่ละประเภทเข้าด้วยกัน แล้วแบ่งงานกันทำตามความถนัดให้มีความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่สืบทอดหรือผลิตขึ้นมาจากบรรพบุรุษ มีความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันของชุมชนในลักษณะของการต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกินสอดคล้องกับผลการศึกษาของกำไร แก้วเฮียง (2542, หน้า 28) ที่ศึกษาถึงองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งผลให้ชาวบ้านนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาใช้เพื่อการต่อยอดและสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์จึงมีความเป็นเอกลักษณ์ของชาวสุรินทร์ ที่มีสีส้มและลวดลายเฉพาะตัว ส่วนใหญ่ยังมีการดำเนินธุรกิจที่ไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้และเทคโนโลยีเป็นฐาน ในการแข่งขันทำให้ขาดความตระหนักความสนใจในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการประกอบการผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการศึกษาของกนกพร

ฉิมพลี (2555, หน้า 305) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การพึ่งตนเองด้วยการดำเนินการของชุมชน ด้วยวิธีการนำระบบความคิดด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรมมาผสมผสานในการพึ่งตนเอง ส่วนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และพบว่าขาดแคลนบุคลากรทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะในระดับช่างเทคนิค เพื่อรองรับการยกระดับ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จและความล้มเหลวในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยสอดคล้องกับ ณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542, หน้า 78), วิทยา จันทะวงศ์ศรี (2547, และนพาค กบคำ (2550) และอรพินท์ บุญสิน (2556, บทคัดย่อ) ซึ่งพบว่า วิสาหกิจชุมชนควรสร้างความรู้จากทุนทางปัญญาที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้นโดยการต่อยอดจากของเดิมไปสู่สิ่งใหม่ นอกจากนี้ยังพบว่า ผลการวิจัยสอดคล้องกับปริญานุช อภิบุญโยภา (2554) ซึ่งพบว่า วิสาหกิจชุมชนขาดการกำหนดแผนการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท รวมทั้งยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสำรวจความพอใจของลูกค้าและมีปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการยอมรับผลิตภัณฑ์ ทำการผลิตสินค้าภายใต้ตราสินค้าของผู้จ้างผลิตและมีความสามารถในการขายสินค้าสู่ผู้บริโภคปลายทางน้อย ส่วนใหญ่จะจำหน่ายให้ผู้ค้าส่งหรือตัวแทนการค้ามากกว่า และผลการวิจัยได้สอดคล้องกับ ผลการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อสถานการณ์วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของณัฐพล นิมมานพัชรินทร์ (2552) ที่พบว่า กลุ่มวิสาหกิจขาดความสามารถในการรวมกลุ่ม เป็นไปในลักษณะการทำงานเฉพาะตัว มีปัญหาต่อการขยายตัวด้านการตลาดส่งผลต่อความอ่อนแอและล้มเลิกกิจการ

ด้านศักยภาพของแรงงานและทรัพยากรมนุษย์ พบว่า คุณลักษณะผู้นำมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของพรศรี ยงค์ฤประพันธ์ (2547) และการที่วิสาหกิจชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน รวมทั้งมีปัญหาด้านทุนการกู้ยืมในอนาคต ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของทรงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์ (2556, หน้า 48) ที่พบว่า ศักยภาพของผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาธุรกิจและความต่อเนื่องของการดำเนินกิจการในวิสาหกิจชุมชน

ในประเด็นของธรรมาภิบาลการบริหาร พบว่า ส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดด้านธรรมาภิบาล ทั้งในเรื่องการจัดทำระบบบัญชีที่โปร่งใส การดำเนินธุรกิจอย่างมีความรับผิดชอบต่อผู้บริโภค สังคม และสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับผลการศึกษาของรัตติการณ จงวิศาล (2552, หน้า 76-94) แสดงว่าผู้ประกอบการที่มีภาวะผู้นำสูงจะมีทัศนคติต่อธรรมาภิบาลสูงมีธรรมาภิบาลสูง และมีความสำเร็จในการประกอบธุรกิจสูงด้วย ผลการวิจัยยังเป็นไปตามข้อสรุปของรัชนิรุพล่อ (2555) ซึ่งสรุปว่า จุดแข็งที่สำคัญของวิสาหกิจในจังหวัดสุรินทร์ คือ เป็นเขตพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้มีอัตราการเติบโตของนักท่องเที่ยวจากพื้นที่ต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำให้สินค้าเชิงสัญลักษณ์หรือสินค้าเอกลักษณ์ของไทยและของจังหวัดสุรินทร์ยังเป็นที่ต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประเด็นนี้ยังสอดคล้องกับธัญมัย เจียรกุล (2557, หน้า 177-191) ซึ่งได้เสนอแนะว่า ควรสร้างโอกาสด้วยการส่งเสริมการสร้างความร่วมมือใน ภูมิภาคอาเซียนในการพัฒนาสินค้าเชิงอนุรักษ์/ เอกลักษณ์ หากินมาช่วยเติมเต็มให้ธุรกิจมีความเข้มแข็ง และสามารถแข่งขันได้ง่ายขึ้น ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2555) ที่พบว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง ระบบการเรียนรู้ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง การพัฒนาอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิต เป็นการพัฒนาความเข้มแข็งให้ยั่งยืนต่อไปและมีเป้าหมายจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อทางสังคมในระยะยาวต่อไป (ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์, 2558, หน้า 31-43)

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มีปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานที่เข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 12 ปัจจัย โดยพบว่าปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.15$) แสดงให้เห็นว่า นโยบายรัฐบาลที่เน้นการพัฒนาโดยให้เป็ศูนย์กลางในการพัฒนา เมื่อคนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งแล้ว ก็จะส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพ และก่อให้เกิดรายได้ ช่วยเหลือตนเองได้ สร้างความมั่งคั่งในที่สุด สอดคล้องกับผลการศึกษาของสมชาย ศรีเอียด (2553) ที่หวังให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยปัจจัยพื้นฐาน ลดรายจ่าย ครอบครัวยั่งยืน ส่วนที่เหลือก็นำไปขาย ทำให้การอยู่ การกินไม่เดือดร้อน ความสัมพันธ์ทั้งภายในครอบครัว และภายในชุมชน เป็นความสัมพันธ์แบบ

พึ่งพาอาศัยกัน เกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นรากฐานสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ มีผลงานศิลปกรรมที่ทำให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น เกิดระบบความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ภายใต้ความสัมพันธ์แบบไว้วางใจซึ่งกันและกัน ภายใต้ระบบเครือญาติ และระบบอุปถัมภ์ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกัน นอกจากนี้ เสริมศรี สุทธิสงค์ และคณะ (2555) สรุปให้เห็นว่าจุดเน้นใน การจัดการวิสาหกิจชุมชน ซึ่งประกอบด้วยการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชนและการจัดการเรียนรู้ของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดีสอดคล้องกับการศึกษาของ Guntalee, R. (2009) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การวางนโยบายของธุรกิจและแผนการตลาดของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม นอกจากนี้ ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ (2555, หน้า 1- 5) เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีคุณธรรมมีการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่ให้พึ่งพาตนเองได้ สอดคล้องกับแนวทางการประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินงานวิสาหกิจในจังหวัดสุรินทร์ ของอารยา อิงไพบุลย์กิจ และภวัน ทองนำ (2556, หน้า 12-19) ฉะนั้น วิสาหกิจชุมชนมีความเป็นไปได้ในการการประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากทั้งหลักการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจชุมชนและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีหลักการแนวคิดพื้นฐานคล้ายคลึงกัน มุ่งเน้นให้มีการผลิตโดยอาศัยความรู้ของตนเอง เริ่มจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนก่อน หากเหลือจากการบริโภคแล้วจึงค่อยนำไปจำหน่าย สำหรับปัจจัยด้านนโยบายของรัฐ พบว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.94$) ซึ่งผลการศึกษาของสุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ (2550, หน้า 9) ได้สรุปให้เห็นว่ามีจุดเสี่ยงในการดำเนินงาน แม้ว่าจะมีจุดเน้นที่การดำเนินการวิสาหกิจชุมชนด้านการบริหารจัดการ การจัดระบบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การเชื่อมประสานเครือข่าย องค์กรท้องถิ่น ภาครัฐและเอกชน การจัดทำระบบ การทำบัญชี และการบันทึกข้อมูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพึ่งตนเองในการประชุมสัมมนาอบรม การศึกษาดูงาน และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และมีเป้าหมายที่ชัดเจน มุ่งผลสัมฤทธิ์ และแก้ปัญหาให้ได้ตรงจุด และสมควรส่งเสริมให้ชุมชนนำต้นทุนในชุมชน ด้วยองค์ความรู้ใหม่ ใช้องค์ความรู้ระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีที่เหมาะสม จะทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนำไปสู่การมีชุมชนที่เข้มแข็ง และสอดคล้องกับผลการศึกษาของรัชณี รูปหล่อ และคณะ (2552, หน้า 168) ที่กล่าวถึงปัญหาในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนก็ยังมีจุดอ่อน คือ ขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ การตลาด ขาดการ

พัฒนาผลิตภัณฑ์ และผลการศึกษายังพบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระดับสูงอยู่ระหว่าง 0.53–0.84 ค่าความสัมพันธ์ทางบวกมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรปัจจัยด้านการปฏิบัติงานกับตัวแปรปัจจัยด้านการปรับปรุงผลการปฏิบัติงาน และปัจจัยด้านพัฒนาด้านการตลาด กับปัจจัยด้านนโยบายของรัฐบาล แสดงให้เห็นว่า การบริหารวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ให้เกิดความเข้มแข็ง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ การปฏิบัติงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่จะต้องเริ่มจากการคิดวางแผนร่วมกันโดยอาศัยจุดแข็งซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นกรอบในการคิดดำเนินกิจการ ในขณะที่เดียวกันต้องมีการปรับปรุงผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและมีกระบวนการตรวจสอบการทำงานที่โปร่งใส มีส่วนร่วมจากทุกกลุ่ม สอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542); เสรี พงศ์พิศ (2548); วิทยา จันทะวงศ์ศรี (2547); นพาท กบคำ (2550); ญัฐพล นิมมานพัชรินทร์ (2552); รัชณี รูปหล่อ และคณะ (2552); ยุพินพร ชำคมเขต (2553); ปรีชา โสภณนา (2553); สุกัญญา ดวงอุปมา (2557) และศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์ (2558) ที่ศึกษาความเข้มแข็งในการดำเนินงานว่า ผลผลิตที่เกิดขึ้นได้จากการร่วมมือกันในการพัฒนารูปแบบและวิธีการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค มีตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ มีช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลายช่องทาง รวมถึงกระบวนการควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้คงที่

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ พบว่า ในประเด็นด้านการตลาด ควรส่งเสริมให้ผลิตสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาด ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากการสังเกตพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภค ก่อนที่จะลงมือประกอบการหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับนพาท กบคำ (2550) ซึ่งพบว่า การกำหนดราคาของสินค้าวิสาหกิจชุมชนจะต้องไม่เกินความเป็นจริง หรือสูงเกินไปสำหรับผู้บริโภค ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษาของญัฐพล นิมมานพัชรินทร์ (2552) ซึ่งพบว่า ควรให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการตลาด พิจารณาส่งเสริมหรือเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย สำหรับระบบการเงินและบัญชี ควรได้รับการพัฒนา ส่งเสริมให้กลุ่มมีความสามารถในการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย เพื่อตรวจสอบสถานทางการเงินของกลุ่ม และช่องทางการสะสมเงินออมเพื่อพัฒนาหรือขยายกิจการในอนาคต ด้วยการขอความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ หรือฝ่ายส่งเสริมกิจการวิสาหกิจเป็นพี่เลี้ยงในระยะเริ่มต้น เช่นเดียวกับที่ผลการวิจัยสอดคล้องกับ

อรพินท์ บุญสิน (2556) ซึ่งพบว่าผลิตภัณฑ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์มีความสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน แนวทางที่อาจทำได้ คือ การแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจชุมชนโดยตรง ตลอดทั้งสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นมาร่วมถ่ายทอดประสบการณ์ และอาจจัดเป็นสถานที่ฝึกประสบการณ์ให้กับนักศึกษาไปพร้อมๆ กัน ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการศึกษาของสมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556) ในประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งพบว่า ควรแสวงหาหรือใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ที่คุณภาพดี มีราคาไม่สูงมากจะได้เปรียบในการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์และสามารถแข่งขันได้ดี โดยวัสดุที่นำมาใช้ควรเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หากสามารถพัฒนาได้ก็ควรจัดหาวัตถุดิบในการผลิตเข้ามาช่วยเพื่อลดความสูญเสียอนุรักษ์และรักษามรดกภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์สินค้าให้ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิต และอย่างน้อยควรอยู่ในกลุ่มของผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว ผลการวิจัยสอดคล้องกับชเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์ (2555) ในประเด็นด้านการติดต่อสื่อสาร ซึ่งพบว่า การติดต่อสื่อสารและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนควรส่งเสริมให้สมาชิกมีโอกาสพัฒนาทักษะการพูด การสื่อสารทั้งภาษากลาง และภาษาสากล เพื่อใช้เป็นศิลปะในการจัดจำหน่าย ตลอดทั้งอาจจะใช้เป็นช่องทางในการจัดทำช่องทางการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ต่างๆ สอดคล้องกับผลการศึกษาของณรงค์ เพชรประเสริฐ (2542); กำไร แก้วเฮียง (2542); วิทยา จันทะวงศ์ศรี (2547); สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2551), รัชณี รูปหล่อ และคณะ (2552); ยุพินพร ขำคมเขต (2553); ปรีชา โสภณนา (2553); ปรียานุช อภิบุญโยภา (2554) และสุกัญญา ดวงอุปมา(2557) ที่สรุปตรงกันถึง การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนต้องให้ความสำคัญในการทำงานร่วมการ การเสริมสร้างภาวะผู้นำของผู้ประกอบการและวิสัยทัศน์ในการกำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบรรจุภัณฑ์จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินการ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

1. ปัจจัยเกี่ยวกับแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียง ท้องถิ่นควรส่งเสริมสร้างเงื่อนไขการพัฒนาผู้นำทางการผลิตและแสวงหาความร่วมมือกับกลุ่มประชาชนที่มีศักยภาพในการผลิต เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

2. ปัจจัยเกี่ยวกับนโยบายของรัฐ ควรแสวงหาแนวทางร่วมกันกับกลุ่มผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชนระดับภูมิภาค หรือระดับจังหวัดเพื่อกำหนดนโยบายให้ครบวงจรการพัฒนาที่ชัดเจน ต่อเนื่อง และครบวงจร จัดทำเครือข่ายการพึ่งตนเองของกลุ่มผู้ผลิต ลดขั้นตอนที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน รวมถึงจัดระบบและห้วงเวลาในการกำกับติดตามประเมินผล ให้กระชับและลดความซ้ำซ้อน

3. ปัจจัยด้านผลิตภัณท์ ควรได้รับการจัดระบบความรู้ด้านภูมิปัญญา โดยประสานงานสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาและจัดระบบสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ สืบสานงานอาชีพในรูปแบบของการฝึกอาชีพระยะสั้น ต่อยอดภูมิปัญญาให้เกิดความเข้มแข็งในระยะยาว

4. ปัจจัยด้านการตลาด กลุ่มผู้ผลิตเองก็ต้องพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้สามารถสร้างช่องทางการสื่อสารทางการตลาดให้ได้หลายทาง รวมทั้งแสวงหาข้อมูลทางการตลาด ข้อมูลผู้บริโภคมาใช้ในการวางแผนพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกระบวนการผลิตและสร้างความมั่งคั่งให้กับวิสาหกิจของตนเองอย่างต่อเนื่อง

5. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มุ่งเน้นการให้ความสำคัญกับทุนมนุษย์ ต้องมีคุณธรรม จริยธรรมในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่น เป็นต้นแบบของความสามารถ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความไว้วางใจ นอกจากนี้หลักการที่ใช้ในการบริหารจัดการกลุ่มต้องมีธรรมาภิบาลและสร้างธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรให้มีการขยายขอบเขตการวิจัยออกไปครอบคลุมพื้นที่ในกลุ่มยุทธศาสตร์การ
พัฒนาจังหวัดทั้งนครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ และบุรีรัมย์
 2. ควรพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ให้ได้คำตอบในเชิงผลลัพธ์ ด้วยการพัฒนาต้นแบบ
วิสาหกิจชุมชนที่ส่งผลให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน ในอาณาบริเวณเขมรป่าดง ที่ประกอบด้วย
พื้นที่การวิจัยที่เป็นแนวราบให้มีขอบเขตกว้างขึ้นกว่าเดิม
 3. สมควรให้มีการศึกษาการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ เพื่อตอบโจทย์ความเข้มแข็ง คั่ง
และยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ที่จะเป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาคของ
ประเทศ และสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศไทย 4.0
-

รายการอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพลี. (2555). *รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคมและการจัดการสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- กำไร แก้วเสียง. (2542). *การสืบทอดแนวคิดของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกกระบบ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- จักรพันธ์ โสมเกษेत्रิน. (2551). *การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นศรีสะเกษเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- ชฎากาญจน์ เจริญรบ และคณะ. (2555). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*, 1(124).
- ณัฐพล นิมมานพัชรินทร์. (2552). *การจัดการเชิงกลยุทธ์ : ศิลปะในการจัดการ*. *สยามวิชาการ*, 9(13).
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). *ธุรกิจชุมชนเส้นทางที่เป็นไปได้*. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ทรงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร และอุทิศ สังขรัตน์. (2556). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา*. ภาคนิพนธ์ภาควิชาสารัตถศึกษา, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธเนศ ศรีวิชัยลำพันธ์. (2555). *การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน*. เชียงใหม่: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธัญมัย เจียรกุล. (2557). *ปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อรองรับการเปิด AEC*. *วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยบูรพา*, 34(1).

- นพาค คำ. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้าน*
เกษตรกรบ้านเขตวัน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปรีชา โสภณา. (2553). *ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความเข้มแข็งของหมู่บ้านชุมชนชนบท*
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของประเทศไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ*
มหาสารคาม, 4(2), 63-73.
- ปรียานุช อภิภูณโยภา. (2554). *มุมมองลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรศรี ยงค์อุประพันธ์. (2547). *วิสาหกิจชุมชนกับการพึ่งตนเอง กรณีศึกษาการแปรรูป ผลผลิต*
จากต้นตาล ชุมชนบ้านเหล่าขวัญ ตำบลท้อแท้ อำเภอวดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม, คณะสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด.(2547). *ทุนสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ*
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการมูลนิธิ
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ประจำปี 2547 ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้
จอมเทียน ชลบุรี ระหว่างวันที่ 27 - 29 เมษายน 2547.
- รัตติการณ์ จงวิศาล. (2552). *ธรรมาภิบาลของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทย*.
วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 15(1).
- รัชณี รูปหล่อ และคณะ. (2552). *แนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนและเจริญเติบโตของวิสาหกิจ*
ชุมชน. คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
สุวรรณภูมิ วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา.
- ยุพินพร ขำคมเขต. (2553). *การวิเคราะห์ศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษาบริษัทสุขสันต์*
การทออำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. รายงานการค้นคว้าอิสระคณะเศรษฐศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วิทยา จันทะวงศ์ศรี. (2547). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอ กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิภาดา มุกดา. (2557). *แนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดตาก*. *วารสารมหาวิทยาลัยสวนดุสิต*, 10(1).
- ศุภวัฒน์ ปภัสสรากาญจน์. (2558). *ความเข้มแข็งและศักยภาพขององค์กรชุมชนในจังหวัด สุพรรณบุรี*. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 8(3).
- สมชาย ศรีเอียด. (2553). *การพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง : ศึกษากรณีแหล่งเรียนรู้การเกษตร เพื่อการพึ่งตนเองและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น บ้านคลองทุเรียน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด นครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมบูรณ์ ธรรมลังกา. (2556). *รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุกัญญา ดวงอุปมา. (2557). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดี ของวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดกาฬสินธุ์*. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 2(2), 133-140.
- สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ. (2550). *กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ปี 2550*. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2554). *แผนการส่งเสริมวิสาหกิจขนาด กลางและขนาดย่อม ฉบับที่ 3 (2555 - 2559)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์.
- สุจิตรา บุญรัตน์พันธ์. (2542). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรียา จันทร์กระจ่าง. (2554). *สภาพอนาคตด้านการพัฒนาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ใน *เอกสารประกอบการประชุมวิชาการการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อการพึ่งพาตนเองของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

- เสริมศรี สุทธิสงค์ และคณะ. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 9(5).
- เสรี พงศ์พิศ (2548). *เครือข่ายยุทธวิธี เพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมธุรกิจ.
- อารยา อิงไพบูลย์กิจ และลภวัน ทองนำ. (2556). การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการและวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, ฉบับพิเศษ*, 12-19.
- อรพินท์ บุญสิน. (2556). ตัวแบบเชิงสาเหตุทุนทางปัญญา ความรู้เชิงกระบวนการจัดการความรู้ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน และอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ของสมาชิกผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน. *Viridian E- Journal*, 6(2), 457-474.
- อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์. (2540). *ระบบการศึกษากับชุมชน*. กรุงเทพฯ: แปลนพับลิชชิง จำกัด.
- Fitzgerald, J. & Nancy, G. L. (2002). *Economic Revitalization: Cases and Strategies for City and Suburb*. California: SAGE Publications.
- Ruenrom, G. (2009). *The model of corporate environmentalism : The effect of perceived market and regulation uncertainties upon Marketing, Social and Environmental Performance*, faculty of Commerce and Accountancy, Chulalongkorn University.
-